

Gyermektragédia boldogsággal⁸

Bóta Gábor

Helyenként húsba vágó volt az előadás. Félelmetes, ahogy az egyik srác azt a fiút alakítja, aki öngyilkos lett, szaggatottan beszél, maga elé bámul, majd le-lehajtja a fejét, valósággal egyedül van ennyi ember között. Súlyosak a szavai, súlyos a lelke.

Miért öli meg magát egy siheder srác, és miért kell meghalnia egy teherbe esett kamaszlánynak, miért nem találják a szüleikkel a hangot, és a szülei miért nem velük? Miért kell visszafajítani az ifjakkal ágaskodó szexualitásukat? Egyáltalán: miért nem lakható sokak számára ez a világ? Wedekind 1891-ben írta A tavasz ébredése című darabját, ami még a közelmúltban is többekben olyan indulatokat váltott ki a Pesti Színházban, hogy a szünetben dülva-fúlva távoztak. A darabnak bizonyos részleteit adja sajátos feldolgozásban – Gyermektragédia „álnéven” – a tíz éve működő Kerekasztal Színházi Társulás. Annak a korosztálynak játszanak, amelyről szól a darab. Biztos szakmai tudással és finom pedagógiai érzéssel beavatják őket a színház világába.

Mindezt iskolaidőben, „hajnali” kilenckor teszik. Ül egy rakat, egyáltalán nem kiöltözött kamasz az előtérben. A Berzsenyi Gimnázium humán tagozatos, elsős tanulói. Zsivajoznak, és halvány fogalmuk nincs arról, mi vár rájuk, majd a társulás vezetőjének, rendezőjének, Kaposi Lászlónak az irányításával leülhetnek a játéktér két oldalán. Megnéznek egy rövid, sokkoló temetői jelenetet, amelyben bizonyos szereplők megkettőződnek, és a temető kapuját játszó színészek is „élő” figurává változnak. Sok a mozgás, a groteszk szituáció. A színészek szolgáltatják a fontos zenei effektusokat is. Kaposi nemsokára közbeszól, értelmezi a „gyerekekkel” a jelenetet, beszélnek arról, miért játszanak egy embert ketten, beszélnek a színházi nyelvről. Lehet tegeződni, jelentkezés nélkül közbekotyogni, játszó és nézők hamar túlesnek a tapogatózás „időszakán”. Ezt követően összefüggően látunk negyvenöt-ötven percnyi előadást. A produkciónak groteszk humora van, miközben jó néhány tragikus „összecsapást” kell átélnünk, még az öngyilkosságon is lehet nevetni, ami egyáltalán nem csökkenti a tett iszonyatát. Lehet kinyújtott lábbal ülni a széken, lehet lezseren elnyújtózni, de ettől még feszült a figyelem.

A szünetben kérdezem a lányokat, srácokat, hogy tetszett, amit láttak. Akad, aki kissé elvontnak tartja. Más kontráz, hogy éppen ez a jó, nem néznek minket hülyének, mint jó néhány színházban, nem egyszerűsítik le annyira a dolgokat, komolyan vesznek bennünket. Kérdezem, hogy beszélnek-e a szexualitásról az osztályban. Mondják, járt náluk egy szexológus, de az teljes kudarcc volt, beült az első sorba, alig hallhatóan maga elé motyogott, tőlük várta, hogy kérdezzenek, nem sikerült kapcsolatot kialakítani vele. Osztályfőnökük, Széni Katalin, aki drámatanár is, már látta az előadást, tetszett neki, ezért is hozta el az osztályát. Ötvös Zoltán, az osztályfőnök-helyettes más elfoglaltsága miatt csak a szünetre érkezik, de ő is szeretné látni, hogyan reagálnak erre a produkcóra a tanítványai, fontosnak tartja, hogy itt legyen.

Két-két színész köré gyűlnek a nézők, három csoportot alkotva. Kiválasztanak egy-két alakot a darabból és beszélgetnek tulajdonságairól. Színészek és nézők közösen eljátszanak bizonyos jeleneteket, maguk által továbbgondolva, saját, rögtönzött szövegeikkel. Az egyik csoportban inkább beszélgetnek, a másiktól áthallatszik a hangos hahotázás, a keményen kiabáló „párharc”, amelyben például kamaszgyerek „vív” az apjával vagy anyjával. De szó sincs egyoldalúságról. Nem azt illusztrálják, hogy itt feltétlenül a „nebulók” az áldozatok és a felnőttek a hibásak. Az egyik csoport például bírósági tárgyalást folytat a darabbéli anya ügyében, védőknek és vádlóknak egyaránt vannak érveik. Azt is megbeszélik, mit csinálhattak volna máshogy a fiatalok, hogy jól működött-e köztük a barátság, egyáltalán igazi barátság volt-e. Miután a csoportok végeznek a munkával, összegyűlnek újra, és bemutatják a többieknek, hogy mire jutottak. A legjobb jeleneteit mindegyik csoport előadja. Fájdalom vegyül jókedvvel, érezhetően hatott, helyenként húsba vágó is volt az előadás. Félelmetes, ahogy az egyik srác azt a fiút alakítja, aki öngyilkos lett, szaggatottan beszél, maga elé bámul, majd le-lehajtja a fejét, valósággal egyedül van ennyi ember között. Súlyosak a szavai, súlyos a lelke. Szinte megáll a levegő. Van ennél vidámabb jelenet is, amikor például az édesanya agyonszeretgeti, babusgatja nemcsak a saját a lányát, hanem a hozzá felözönlő társaival is jóformán gagyogva beszél, miközben szégyelli őt a lánya. Ezen persze sokat lehet nevetni, és mégis torokszító néhány villanás.

Az előadás után kerekasztalt alkotunk a Kerekasztal Színházi Társulás tagjaival, Drávai Gabival, Urbán Zsanettel, Kardos Jánossal, Nyári Arnolddal, Bethlenfalvy Ádámmal, Kálóczi Lászlóval és Kaposival. Dumá-

⁸ Megjelent a Magyar Hírlap 2002. február 7-i számában.

lunk. Süt róluk a lelkesedés. Reggel fél nyolcra jönnek, hogy berendezzék a színt, ötezer bruttót kapnak előadónként. De még ez is veszélyben van, korábban a gödöllői művelődési házban dolgoztak. Annyira csökkenték azonban a költségvetésüket, hogy lehetetlenné vált a helyzetük. Most a Marczibányi téri művelődési házban játszanak, de nem annyiszor, ahányszor szeretnének. Tavaly még 152 előadást tartottak, idén már közel sem lesz ennyi, mert az ötezer bruttóra valót sem tudták összeszedni pályázati pénzekből. Van, aki saját színjátszó csoportot irányít, volt, aki felvételizett a főiskolára. Van, aki azt mondja, hogy nem is akar máshová kerülni, mert itt van a legjobb helyen. Itt tényleg kiélheti vágyait, megvalósíthatja önmagát, adhat a közönségnek.

Miközben szűkölködnek, látszik rajtuk, hogy irigylésre méltóan boldogok. Azt csinálják, amit szeretnek. És amit csinálnak, az egyik legértelmesebb színházi megnyilvánulás, amit valaha is láttam.

Novák János igazsága⁹

Gyermek- és Ifjúsági Színházak Biennáléja – Kaposvár, 2002. május 6-11.

Gabnai Katalin

Vajon többet tudunk-e a mostani fesztivál után a gyerekszínházról, mint 1979-ben, az első kaposvári találkozótól? Nem tudunk többet. Vajon jobb előadásokat láttunk-e most, mint akkor, vagy akár 87-ben, illetve 95-ben, a budapesti szemlék alkalmával? Nem, nem láttunk jobbakat. Vajon többen láttuk-e a produciókat, több szakmabeli tudott-e elszakadni otthoni munkájától, mint azelőtt, avagy voltak-e ott elegendő számban a programban nem érintett színházak képviselői? Bizony, alig látták egymást az együttesek, s bizony, nem voltak érdeklődők. Akkor, mi végre az egész? Miért kell gyerekszínházi fesztivált rendezni?

Mert elkerülhetetlen a szembenézés a valósággal. Meg azért is, mert nagyon jó látni a kevés jót, ami megteremtett. Ha az ember látott már ilyen fesztiválokat, s nagyjából ismeri a kortárs színházcsinálók gyerekszínházhoz való viszonyát, minden porcikája tiltakozik hasonló hazai rendezvények terve ellen, mivelhogy nem remél. Más országok ám rendezzenek csak azt, amit akarnak, de mi azt a nagyon kevéske pénzt ne herdáljuk el olyasmire, amit szinte minden részletében előre le tudunk költözni. Igen, el lehetett volna költeni hatékonyabban a rendezvényre szánt összeget.

Töredelmesen be kell vallanom, gyerekszínházi fesztivál rendezése helyett előrevívőbb akciónak tartottam volna négy-öt olyan gyerekszínházi előadás megrendezését, ahol az anyagi és szellemi ráfordítás megegyezik egy szokásos felnőtt előadáséval. Ezt beszélgetőtársaim irreális kívánságnak tartották, pedig töredéknyi summa ki tudta volna szolgálni az ügyet. De ki figyelt volna azokra az előadásokra? Úgy tűnik, nem lehet ugrani a fejlődésben.

S ezért mégiscsak szükséges igazat adnom Novák Jánosnak, az ASSITEJ mostani elnökének, akinek régi vágya teljesült be az általa szorgalmazott esemény létrejöttékor. Csak egy fesztivál tud olyan mérhető mennyiségű figyelmet és publicitást kapni, amelyre a későbbiekben hivatkozni vagy akár építeni lehet. Az esemény lezajlott. S már tudjuk, akkor érte el célját, ha két év múlva újra fesztivál lesz Kaposvárott. Mégpedig olyan fesztivál, amelyre már az előző évben készülnek a színházak. Mert 1979 óta negyedszer volt módomban átélni a rendezvény felpörgő hangulatát, s a reménykedés után tudomásul venni, hogy semmi nem változik. Meglátjuk, mi lesz két év múlva.

Sándor L. István több mint nyolcvan előadásból válogatta ki a szerencsés produciókat. A helybeliek Litvai Nelli – általam sajnos nem láthatott – mesejátékát, A lovaggá ütött vándor-t mutatták be versenyprogramként, Darvas Ferenc zenéjével, Kelemen József rendezésében. A nagyszínházi előadás, mint azt a bemutatót követő beszélgetések tárgyalták, tele volt ötlettel, tisztes rendezői és színészi munka jellemezte, de a darabnak talán erősebb dramaturgra lett volna szüksége. Igen jó érzés volt, hogy a kaposvári színészek közül, aki csak ráért, részt vett az előadásokon, s olykor a vitákon is.

Nagyszínházi előadásból kettő volt a kaposváriakén kívül. A nyíregyházi Árgyélus királyfi és Tündérszép Ilona című, rendkívül kócos szövegű, széteső és átláthatatlan játékát Divinyi Réka írta és Tóth Miklós rendezte. Ötletekben itt se volt hiány, de a színészek inkább magukat szórakoztatták, s az ég világon semmi olyan közlendőjük nem mutatkozott, melyet a közönségnek szántak volna. A vitákon olyasmi derült ki, hogy mindeb-

⁹ Megjelent a Kritikai Lapok 2002. 9-10. számában.